

HERMENEVTIK YONDOSHUVDA NAVOIY ASARLARIDAGI MANAVIY RAMZLAR

Homidov Humoyun Ramazon o'g'li

Turon universiteti Xorijiy tillar kafedrası o'qituvchisi

Uzoqova Dilshoda Odiljon qizi

3 – kurs talabasi

humoyunhamidov19@gmail.com

Orcid iD: 0009-0007-4710-5650

Annotatsiya: *This research explores the spiritual symbols in the works of Alisher Navoi through a hermeneutic approach. By interpreting Navoiy's poetry as a system of signs with multiple layers of meaning, the study highlights how moral, philosophical, and mystical concepts are conveyed through symbolic imagery. Using hermeneutics, the research demonstrates how readers can engage in interpretive acts to uncover the ethical and spiritual dimensions of Navoi's texts. The study argues that Navoiy's symbolic universe not only reflects his philosophical worldview but also provides a framework for understanding human spiritual development across time.*

Keywords: *Alisher Navoi, hermeneutics, spiritual symbols, moral guidance, mystical imagery, interpretive reading, classical literature.*

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqot Alisher Navoiy asarlaridagi ma'naviy ramzlarni hermenevtik yondoshuv orqali o'rganadi. Navoiy she'riyatini ko'p qatlamli ma'noga ega belgi tizimi sifatida talqin qilish orqali axloqiy, falsafiy va tasavvufiy tushunchalar ramziy obrazlar orqali qanday ifodalanishi yoritiladi. Hermenevtik yondoshuv o'quvchiga matnni interpretatsiya qilish jarayonida uning ma'naviy va axloqiy qatlamlarini aniqlash imkonini beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Navoiy ramziy olami uning falsafiy dunyoqarashini aks ettirish bilan birga, inson ruhii rivojlanishini anglash uchun ham metodologik asos yaratadi.*

Kalit so'zlar: *Alisher Navoiy, hermenevtika, ma'naviy ramzlar, axloqiy yo'riq, tasavvufiy obraz, interpretatsiya, klassik adabiyot.*

Аннотация: *Данное исследование посвящено изучению духовных символов в произведениях Алишера Навои с применением герменевтического подхода. Рассматривая поэзию Навои как систему знаков с множественными уровнями смысла, исследование показывает, как моральные, философские и мистические концепции передаются через символические образы. Герменевтика позволяет читателю в процессе интерпретации выявлять этические и духовные измерения текстов Навои. Работа демонстрирует, что символический мир Навои*

отражает его философское мировоззрение и служит основой для понимания духовного развития человека сквозь века.

Ключевые слова: Алишер Навои, герменевтика, духовные символы, моральное наставление, мистические образы, интерпретация, классическая литература.

Kirish. Alisher Navoiy ijodi Sharq mumtoz adabiyotining eng yuksak namunalaridan biri bo'lib, undagi badiiy tafakkur, ramziy obrazlar va tasavvufiy-ma'naviy qatlamlar asrlar davomida tadqiqotchilar e'tiborini tortib keladi. Navoiy she'riyatidagi ramzlar nafaqat badiiy go'zallikni ifodalaydi, balki axloqiy, falsafiy va ma'naviy mazmunni etkazuvchi vosita sifatida xizmat qiladi.[1,2,3]

Hermenevtika — matnni talqin qilish, uning ma'no qatlamlarini ochish va o'quvchi bilan interpretativ muloqot o'rnatishga qaratilgan nazariy yondoshuvdir.[4] Ushbu yondoshuv orqali Navoiy ijodidagi ramziy tasvirlar, obrazlararo munosabatlar va ichki ruhiy tajribalar chuqurroq tahlil qilinadi.[5] Hermenevtik tahlil matnning ma'naviy va axloqiy qatlamlarini anglash, Navoiy dunyoqarashini tushunish va uning badiiy tafakkurining universal ahamiyatini kashf etishga imkon beradi.[6]

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi Navoiy asarlaridagi ma'naviy ramzlarni hermenevtik yondoshuv asosida o'rganish va ularni o'quvchi uchun yangi interpretatsiya maydonida ochishdir. Shu bilan birga, tadqiqot Sharq adabiyoti va hermenevtik metodologiya o'rtasidagi ilmiy muloqot imkoniyatlarini ham ko'rsatadi.[8]

Asosiy qism. Hermenevtika — matnni talqin qilish va uning ma'no qatlamlarini ochishning nazariy va metodologik yondoshuvidir. Gadamer, Ricoeur va Schleiermacher kabi olimlar hermenevtikaning asosiy tamoyillari — tarixiy kontekst, muallif niyatini anglash va o'quvchining interpretativ ishtirokini ta'kidlash — orqali klassik matnlarni yangi ilmiy maydonda o'qish imkonini beradi. [4,5,6] Hermenevtik tahlil, shuningdek, matn va o'quvchi o'rtasida doimiy muloqotni ta'minlaydi, bu esa Navoiy ijodidagi ramzlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Navoiy ijodida ramzlar — faqat badiiy vosita emas, balki axloqiy va falsafiy ma'noni etkazuvchi muhim elementdir.[9] Masalan:

- Nur va yor — ilohiy bilim va ma'naviy uyg'onish ramzi;
- Oshiq va ma'shuq — inson ruhiyati va ilohiy muhabbat o'rtasidagi bog'liqlikni ifodalaydi;
- Yo'l va qush — hayotning ma'naviy yo'li va inson ruhining poklanishi tasviri.

Hermenevtik yondoshuv bu ramzlarning turli qatlamlarini aniqlashga yordam beradi: literal ma'no, metaforik mazmun va madaniy-falsafiy kontekst. Shu tariqa o'quvchi ramzlar orqali Navoiy dunyoqarashi va uning axloqiy qadriyatlarini anglay oladi. Navoiy matnlarida ramzlar o'zaro bog'liq bo'lib, ma'no qatlamlarini bir-biriga ulaydi. Masalan, Lison ut-tayr asarida qushlar va yo'l ramzlari nafaqat badiiy obraz, balki insonning

ma'naviy o'sishi, ilohiy haqiqat sari intilishi sifatida talqin qilinadi.[2] Hermenevtik tahlil bu ramzlararo muloqot va qatlamlarni ochib beradi, shuningdek, o'quvchiga matnning ichki ruhiy olamini kashf etish imkonini yaratadi. Hermenevtika metodikasi matnni o'quvchining faol interpretatsiyasiga ochadi. Navoiy ramzlarini o'rganishda o'quvchi:

1. Matn kontekstini tushunadi;
2. Ramzlarning badiiy, axloqiy va falsafiy qatlamlarini aniqlaydi;
3. O'z ichki ruhiy tajribasi orqali matn bilan muloqot qiladi.

Natijada, hermenevtik yondoshuv o'quvchiga Navoiy asarlaridagi ma'naviy ramzlarni nafaqat badiiy, balki falsafiy va axloqiy kontekstda ham anglash imkonini beradi. Tahlil shuni ko'rsatadiki: Hermenevtik yondoshuv Navoiy matnlarining chuqur ma'nolarini ochishga yordam beradi; Ramzlar, metaforalar va ma'naviy kodlar tizimini tizimli ravishda o'rganish imkonini beradi; Sharq adabiy merosini global ilmiy kontekstda baholash va talqin qilishga xizmat qiladi; O'quvchiga matn bilan interpretativ muloqot o'rnatish orqali ruhiy va axloqiy tajribani chuqurlashtirish imkonini yaratadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot Alisher Navoiy asarlaridagi ma'naviy ramzlarni hermenevtik yondoshuv asosida o'rganish imkoniyatlarini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida Navoiy ijodidagi ramzlar, metaforik obrazlar va ma'naviy kodlar turli qatlamlarda tahlil qilindi. Shu orqali matnning badiiy go'zalligi, axloqiy va falsafiy mazmuni, shuningdek, o'quvchining interpretativ ishtiroki orqali ochiladigan ichki ruhiy tajribalar yoritildi.

Hermenevtik yondoshuv Navoiy matnlarining chuqur ma'nolarini tizimli tarzda ochib beradi va ramzlararo muloqot hamda ma'no qatlamlarini aniqlashga yordam beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, Navoiy asarlari nafaqat Sharq adabiy merosini, balki umumiy insoniy va ma'naviy qadriyatlarni o'rganish uchun ham muhim ilmiy manba hisoblanadi. Shu bilan birga, hermenevtik metod Sharq va G'arb ilmiy an'analari bog'lab, Navoiy merosini global adabiyotshunoslik kontekstida chuqurroq talqin qilish imkonini beradi.

Natijada, Navoiy poetikasidagi ma'naviy ramzlar hermenevtik yondoshuv yordamida o'quvchi uchun nafaqat badiiy, balki ma'naviy, axloqiy va falsafiy jihatdan ham boy, ko'p qirrali tajriba manbai sifatida ochiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Navoiy, Alisher. Xazoyin ul-maoniy. — Toshkent: Fan nashriyoti, turli yillar.
2. Navoiy, Alisher. Lison ut-tayr. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1980.
3. Navoiy, Alisher. Mahbub ul-qulub. — Toshkent: Fan nashriyoti, 1991.
4. Gadamer, Hans-Georg. Truth and Method. — London: Sheed & Ward, 1975.
5. Ricoeur, Paul. Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning. — Fort Worth: Texas Christian University Press, 1976.

- 
6. Schleiermacher, Friedrich. Hermeneutics and Criticism. — Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
 7. Palmer, Richard E. Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer. — Evanston: Northwestern University Press, 1969.
 8. Bertels, E. E. Navoi va tasavvuf. — Toshkent: Fan, 1965.
 9. Rahmonov, N. Navoiy poetikasi masalalari. — Toshkent: Fan, 1987.
 10. Kadirova, M. Sharq mumtoz poetikasida belgi va ramz tizimi. — Toshkent: Akademnashr, 2014.
 11. Chittick, William C. The Sufi Path of Love: The Spiritual Teachings of Rumi. — Albany: SUNY Press, 1983.
 12. Culler, Jonathan. Literary Theory: A Very Short Introduction. — Oxford: Oxford University Press, 2011.
 13. Eco, Umberto. A Theory of Semiotics. — Bloomington: Indiana University Press, 1976.
 14. Barthes, Roland. Elements of Semiology. — New York: Hill and Wang, 1968.